

ім'я священомученика, в Едмонтоні й Прудентополісі (Бразилія) є величаві церкви з титулом Святого. В Йорктоні існує "Колегія ім. св. Йосафата".

Не зайвим буде тут написати, що італійський колеж в Римі дав українській семінарії назву св. великомученика.

В кінці нехай дозволено буде мені зацитувати вірш поета Теодора Курпіти "При мощах св. Йосафата", Відень 1944 р.

Під громом кари і пожеж,
Тріщать Габсбургів сірі стіни...
Чому, чому Ти тут лежиш
Великий Сину України?!

Замучені в чужім ярмі,
До Тебе кличемо, Владико:
Чому уста Твої німі,
Як в нас душа сповита криком?

Допоможи в хвилині ці,
Все видержать і все відперти
Хай хрест життя в Твоїй руці,
Замініться на шпаду смерти
В бою против царства зла й гріха.

О. Б. Курилас, Ч.Н.І.

Англієць про Україну в XVII-у сторіччі

(Едвард Бровн, перекладач праці Г'єра Шевальє)

Визвольні змагання Богдана Хмельницького викликали широкий відгомін в цілій Європі. Навіть далека Англія зацікавилась боротьбою української козаччини проти Польщі. В 1672 році в Лондоні з'явився англійський переклад¹⁾ відомої праці про козаків Г'єра Шевальє²⁾, хоч прізвище автора не було вказане в англійському перекладі. Переклав цю французьку книжку Едвард Бровн (Edvard Brown), попереджуючи свій переклад вступним словом. Саме цей вступ є незвичайно цікавий, бо він свідчить про погляд англійця XVII ст. на цілий український визвольний рух.

Едвард Бровн (1644-1708)³⁾ був найстарший син Sir'a Thomas Brown'a (1605-1681), званого англійського лікаря й ученого. Він одиичив любов до медицини й пішов слідами батька. 1663 року Едвард Бровн скінчив медичні студії в Кембріджському університеті. Користуючися великою бібліотекою батька в Норвіку, рідному місті, Бровн відчув неабиякий нахил до подорожування й до пізнавання чужих культур.

1) A Discourse of the Original, Countrey, Manners, Government and Religion of the Cossacks with another of the Precopian Tartars. And the History of the Wars of the Cossacks against Poland. London, Printed by T. N. for Hobart Kemp, at the sign of the ship in the Upper Walk of the New Exchange. 1672, in-8° (V + 195 p.).

2) Pierre Chevalier: Histoire de la guerre des Cosaques contre la Pologne. Avec un discours de leur origine, país, moeurs, gouvernement et Religion. — Et en outre des Tartares précopites. Paris 1663, in-12° стр. 4, 5, 219, Claude Barbin.

3) Відомості про Е. Бровна подаємо на основі «Dictionary of National Biography» by Leslie Spethen, vol. VII. London-New York, 1886, стр. 42-43.

1664 р. Е. Бровн зробив свою першу подорож до Італії, де пізнає грецьких і латинських класиків. Вертаючись з Італії, він відвідує Францію, зупиняється на довший час в Парижі, де знайомиться з Бопляном, що стає за його доброго приятеля, як це згадує в своїй праці проф. І. Боршак: "Edward Brown (1644-1708) était en même temps un médecin connu et un voyageur passionné. Il était lié d'amitié avec Beauplan⁴⁾... (Cf. Journal of a visit to Paris in the year 1664 by Edward Brown, edited by Geoffrey Keynes, London, John Murray 1923). Beauplan a traduit en français le livre de Brown: A Brief account of some Travels in Hungaria... Bulgaria... 1674.⁵⁾

Можна догадуватися, що в Парижі Бровн під намовою Бопляна задумав перекласти на англійську мову "Histoire de la guerre des Cosaques" Шевальє. В Парижі бо Бровн мав нагоду докладно поінформуватися про Козацький рух і взагалі про суспільно-політичні відношення на Україні.

Наступну подорож Бровн відбув до Роттердаму, Амстердаму й Утрехту, де відвідав музеї, бібліотеки та різних учених. Опісля він був у Відні, звідки зробив три довші подорожі до Малярщини, Сирії й Тесалії.

1672 р. з'явився друком його переклад "Історії" Шевальє, а 1673 р. "Brief Account of some Travels in Hungaria, Styria, Bulgaria, Austria, Servia, Carynthia, Carniola and Friuli". (Бровн одночасно є автор філософічно-історичного трактату "The lives of Themistocles and Sertorius"). Але він, однак не кинув лікарської професії й 1661 р. Бровн стає за "королівського лікаря". В роках 1704-8 Е. Бровн був за президента наукового медичного товариства "College of Physicial". Помер він в Northfleet (Kent), 28-го серпня 1708 року.

**

У вступі до свого перекладу "Історії" Шевальє Бровн починає з причини, що спонукало його взагалі зацікавитися Україною. Він пише: "Хоч Україна є одна з найбільших країн у Європі й ім'я Козаків є дуже модерне, однак ця країна була недавно за театр славетних акцій і її мешканці придбали собі велику славу в військових справах, більшу ніж якась інша нація. Тому я й вирішив подати цю працю в англійській мові"⁶⁾.

Перекладач не сумнівається, що англійська громада прийме твір Шевальє без жодних застережень, бо "інакше й не може бути, тому що десятиліття цього відважного народу викликають доконче почуття вдячності й весь світ мусить вельми зацікавитися й вельми покохати ці одважні зусилля й мужність"⁷⁾.

Порівнюючи війовничу вдачу англійців з козацькою, Бровн приходять до висновку, що "Козаки в деякій мірі нас наслідують"⁸⁾. Він вважає країну Козаків за "східні кордони Європи"⁹⁾ і стверджує, що ціла Європа завжди зазнавала найбільшого лиха через ці країни, що їх описав Шевальє.

4) «Вони приятелювали разом з Бопляном»... Див. Elie Borschak, L'Ukraine dans la littérature de l'Europe occidentale, Paris 1935, p. 35-36. Підкреслення скрізь моє.

5) L. c.

6) Edward Brown: The Preface, стор. 1: «Although Ukraine be one of the most Regions of Europe, and the Cossackian name Very Modern; yet hath that COUNTRY been of late the stage of Glorious Actions and the Inhabitants have acquitted themselves with as great Valour in Martial Affairs, as any Nation whatsoever; so that this have made me earnest to put this account into English».

7) Ibid. стор. 2. «It cannot be otherwise acceptable; since the achievements of a **daring People**, must needs be grateful to those, who of all the World, are most curious and the greatest lovers of bold Attempts and Bravery».

8) Ibid. стор. 2. «Cossacks do in some measure imitate us».

9) Ibid. стор. 3. «Eastern Frontiers of Europe».

Одначе з найбільш цікавих місць у передмові — це, безперечно, згадка перекладача про гетьмана Б. Хмельницького. Б. Бровн пише: “Дії Хмельницького, Козацького Гетьмана, є вельми видатні; він піднісся до величності, його поважала з острахом Козацька нація. Ані потуга християнства (західного) ані Турки не змогли його скинути”¹⁰).

Докладніше про “діла й дні” Б. Хмельницького можна довідатися з самої праці Шевальє, що, на думку Бровна, подає вичерпуючі відомості про Україну й про Козаків.

Автор цілий час уживає для характеристики козацької хоробрости таких епітетів, як “сміливі” (daring), “одважні” (bold), “славетні” (glorious) і т. д. Своім перекладом Бровн отже ж чимало зробив для популяризації визвольних змагань України на далекому англійському острові.

Любомир Винар

10) Ibid. стор. 4. «The Action of Kmielnicki, General of Cossacks, are very remarkable; and how the raised himself to that greatnest, as to feared by a Nation, which neither the Power of Christendom nor the Turks could shake».

О Р Л И К І Я Н А

I.

НЕВИДАНИ ЛИСТИ П. ОРЛИКА ДО СТАНИСЛАВА ЛЕЩИНСЬКОГО Й ДО КАРДИНАЛА ФЛЕРІ В 1725 Р.

8-го вересня 1725 р. французький Консул у Солуні Ле Бланк де Фаведі надіслав до Кардинала Флері, першого міністра Франції листа, де читаємо: “Граф Орлик, що його Король Станислав¹) особливо любить, є гетьман, що його покійний шведський король²) також дуже любив. Він живе тут у Солуні, де має від султана пенсію, відповідну до його ранги. Тому, що граф Орлик є пан рідких заслуг і є близький приятель французів, вважаю що Ваша Еміненція схвалить те що я зроблю, а саме що я долучаю в цьому листі до Вас, лист пана Орлика до Короля Станислава. Граф Орлик так настійливо доручив мені цей лист, що я обіцяв йому, що Ваша Еміненція зробить все, щоби п. Орлик дістав відповідь що її Його Величність³) з радістю надасть йому”.

Польський лист від 7. IX. 1725 р. Орлика до Станислава Лещинського, що його копія зберігається в Паризькому Національному Архиві, (Aff. Etr. “B” 992) разом з реляцією Ле Бланк де Фаведі звучить в українському перекладі:

НАЙЯСНІШИЙ МИЛОСТИВИЙ БОРОЛЮ, МІЙ ПАНЕ МИЛОСТИВИЙ —

Коли б ця синівська любов, що її сила прагне до В. К. Милости, як до Батька Батьківщини, змогла би мені дати крил, і то не тільки на словах, але й на ділі перевернути мене в молодого сарматського вірла, тоді в цій щасливій матаморфозі, мене б не затримали тут ніякі мури цієї Вавилонської неволі, і я залетів би звідси різними шляхами, пробився б я з незлімною силою, хоча б навіть з найбільшими труднощами, до В. К. Милости, й там, впадаючи до ніг Його Величності, я склав би їй мої почування, що їх я не втратив у моїй постійній боротьбі

1) Станислав Лещинський, тесть Люї XV, що тоді жив у еміграції в Шамборі.

2) Карл XII.

3) Станислав Лещинський.